

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA
ŠVIETIMO PLĖTOTĒS CENTRAS
NACIONALINIS EGZAMINŲ CENTRAS

**NACIONALINIS
VI IR X KLASIŲ MOKINIŲ
PASIEKIMŲ TYRIMAS**

2006 metai

APŽVALGA

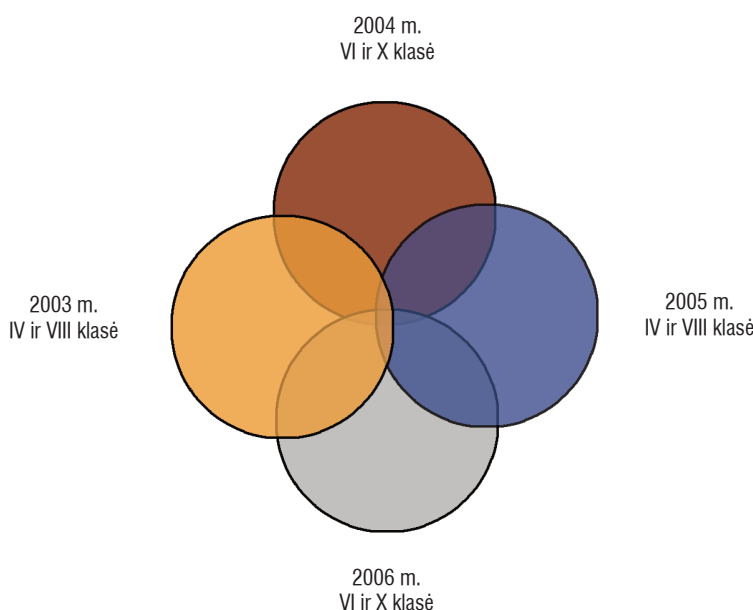

VILNIUS
2006

2006 metais nacionalinis mokinių pasiekimų tyrimas atliekamas įgyvendinant Švietimo ir mokslo ministerijos Valstybinę švietimo strategiją.

Lietuvoje nacionaliniai mokinių pasiekimai pradėti tirti 2002 metais kaip sudedamoji Švietimo ir mokslo ministerijos Mokyklų tobulinimo programos (B komponento „Švietimo kokybės vadybos sistemos sukūrimas“, trečiasis dalinis komponentas „Mokinių pasiekimų vertinimas“) dalis.

Siekiant stiprinti gebėjimus sistemingai vertinti Lietuvos mokinių pasiekimus, nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai atliekami cikliška: nelyginiais metais vykdomi IV ir VIII klasių mokinių, o lyginiais metais – VI ir X klasių mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo), matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo (IV klasėje – pasaulio pažinimo) pasiekimų tyrimai.

2006 metais vykdomo VI ir X klasių mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo), matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimų tyrimo **tikslai**:

- išmatuoti, aprašyti ir įvertinti VI ir X klasės mokinių tiriamų ugdymo sričių pasiekimus;
- išanalizuoti mokinių pasiekimus įvairių nepriklausomų kintamųjų kontekste (namų, mokyklos aplinka, pedagoginiai aspektai ir kt.);
- išnagrinėti, kaip pagerinti mokinių mokymo ir mokymosi rezultatus;
- įvertinti VI ir X klasių mokinių pasiekimų pokyčius per dvejus metus;
- plėtoti nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų metodologiją;
- išbandyti naujas nacionalinių tyrimų rezultatų panaudojimo galimybes nacionaliniu, savivaldybės bei mokyklos lygmenimis.

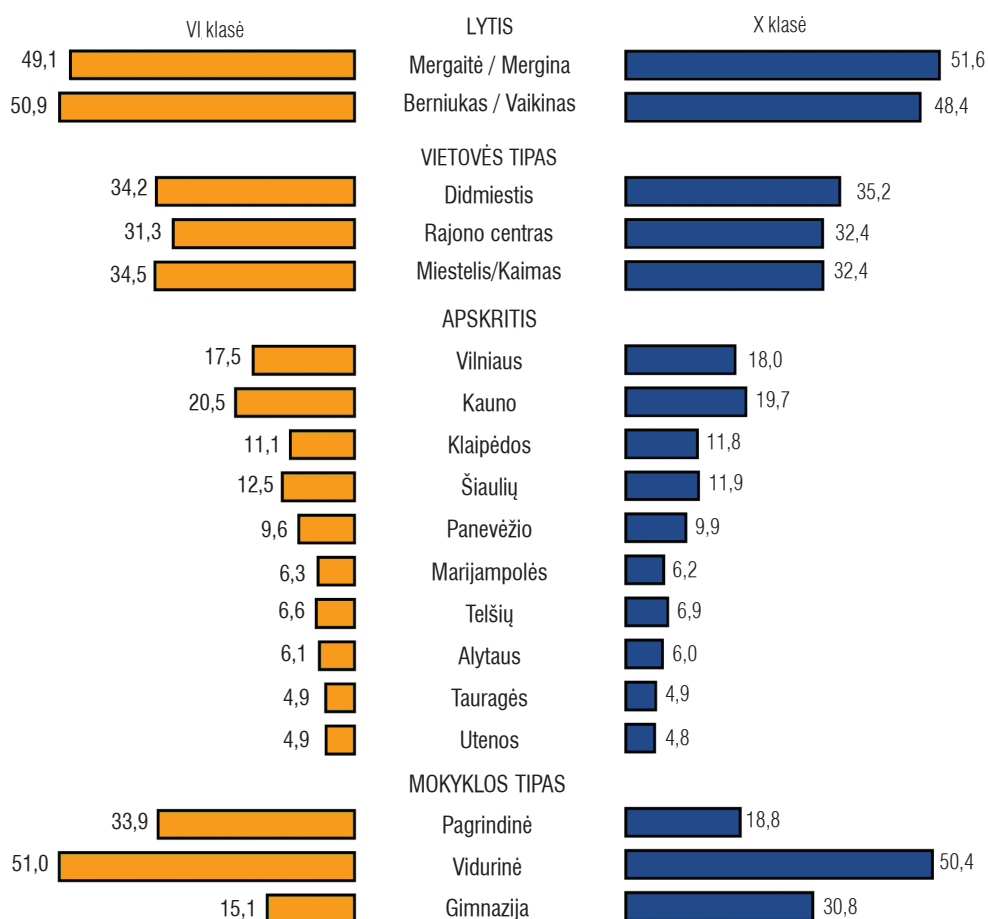
Nacionaliniai tyrimai duomenis apie mokinių pasiekimus teikia:

- nacionalinio ugdymo turinio rengėjams – informaciją, kaip įgyvendinamos Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai;
- švietimo politikos analizės skyriui – informaciją apie šalies švietimo būklę;
- kuriamai švietimo valdymo informacinei sistemai – duomenis švietimo būklės stebėsenai;
- mokyklų vidaus ir išorės auditui bei eksperimentinėms savivaldybėms ir mokykloms – lyginamąją informaciją apie švietimo būklę bei kokybę regione, mokykloje;
- mokytojams – rekomendacijas dėl ugdymo kokybės gerinimo.

TIRIAMIEJI

Nacionalinė imtis: 2006 m. nacionaliniame mokinių pasiekimų tyrime dalyvavo 3316 šeštos klasės mokinių iš 160 mokyklų (169 klasių) ir 3198 dešimos klasės mokiniai iš 150 mokyklų (165 klasių).

1 pav. Nacionalinės imties mokinių pasiskirstymas pagal lytį, vietovę*, apskritis ir mokyklos tipą (proc.)

Nacionaliniuose mokinių pasiekimų tyrimuose, be pagrindinės tyrimų imties, buvo tiriami ir mokyklų, dalyvavusių Mokyklų tobulinimo programos A ir C komponentų veiklose, bei dviejų savivaldybių, tyrime dalyvavusių eksperimento tvarka, mokinių pasiekimai:

- iš dvidešimties Mokyklų tobulinimo programos A ir C komponentų veiklose dalyvavusių mokyklų 2006 m. nacionaliniame tyrime dalyvavo 1322 šeštokai ir 541 dešimtokas;
- visi Pasvalio rajono savivaldybės VI ir X klasių mokiniai;
- visi Utenos rajono savivaldybės IV, VI, VIII ir X klasių mokiniai.

* Nacionaliniuose mokinių pasiekimų tyrimuose sąvoka „vietovės tipas“ – tai vietovė, kurioje yra mokykla

TRUMPAS TYRIMO APRAŠYMAS

2006 m. nacionalinio tyrimo metu buvo tiriami VI ir X klasės mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo), matematikos, gamtamokslinio ugdymo (biologija, chemija, fizika) ir socialinio ugdymo (istorija, geografija, pilietinės visuomenės pagrindai) pasiekimai, mokinių požiūris į mokomuosius dalykus bei patį mokymąsi, taip pat mokinių pasiekimų ryšiai su įvairiais ugdymo ir aplinkos veiksniais.

Tiriant mokinių ugdymo sričių pasiekimus, tyrimo programa buvo sudaryta remiantis Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose aprašytu ugdymo turiniu, atsižvelgiant į tris svarbias mokinių mokymo ir mokymosi rezultatų sudedamąsias dalis – žinias (reproduktyvus žinojimas), gebėjimus (produktyvus žinojimas) ir nuostatas.

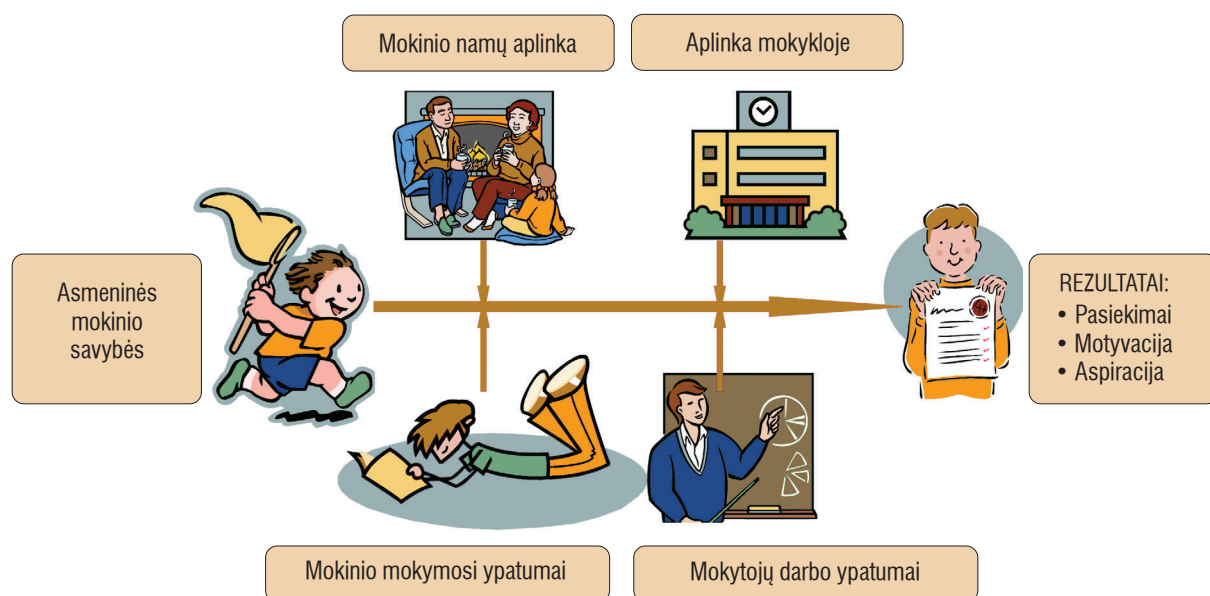
Mokinių pasiekimams tirti buvo naudojami mokinių pasiekimų testai. Pagrindinės tiriamosios ugdymo sritys, kaip ir ankstesniais metais, – lietuvių kalba ir matematika. Ir VI, ir X klasės mokiniams buvo parengti 5 skirtingi testų sąsiuviniai, kurių kiekvieną sudarė dviejų tiriamų ugdymo sričių testai bei mokinio anketa. Kiekvienas mokinys pildė vieną testų sąsiuvinį. Vieno mokinio testavimas truko 90 min. (t. y. dvi pamokos po 45 min.). Testų sąsiuvinių gale buvo pateikta mokinio anketa.

Siekiant ne tik įvertinti mokinių pasiekimus, bet ir paaiškinti (bent iš dalies) vienokius ar kitokius pasiekimų skirtumus, išanalizuoti pasiekimams turinčius įtakos veiksnius, tyrimo metu buvo matuojami kintamieji, aprašantys mokinių socialinę kultūrinę aplinką, mokymosi aplinką (mokyklos bei klasės kontekstą), asmenines su mokymusi susijusias mokinių savybes bei vertybines nuostatas. Tuo tikslu buvo parengtos mokinio ir mokytojo anketos.

Mokinio anketa buvo sudaryta iš dviejų dalių: bendrojoje dalyje pateikti klausimai apie mokinio asmenines savybes, namų aplinką, šeimos pedagogiką, mokymosi aplinką namuose ir mokykloje, požiūrį į mokymąsi ir pan., o dalykinėje – klausimai apie tiriamų ugdymo sričių (kurių testus atliko) mokymąsi.

Sudarant mokytojo anketą buvo siekiama išsiaiškinti bendro pobūdžio informaciją apie mokytoją (profesinį mokytojų pasirengimą, pedagogines bei tam tikras asmenines nuostatas, lūkesčius), informaciją apie jo mokomą tiriamąją klasę (klasės mokymosi ypatumus, lygį), apie mokymo procesą (mokymo proceso organizavimą, turinį, vertinimą, grupinio darbo organizavimą ir kt.), taip pat siekta išsiaiškinti specifinius, su konkretais mokomojo dalyko mokymu susijusius pedagoginius aspektus.

Atliekant tyrimo duomenų analizę mokinių ir mokytojų anketų duomenys buvo siejami su mokinių testų rezultatais.

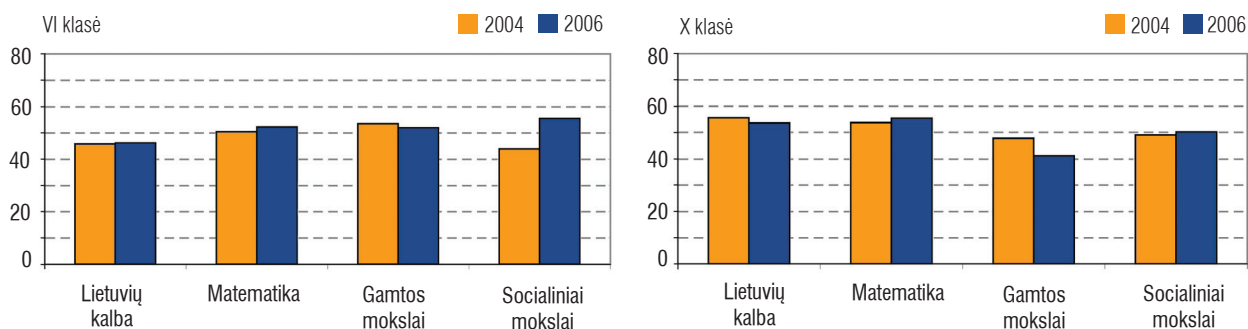

BENDROSIOS TYRIMO IŠVADOS

Lyginant 2004 ir 2006 metų tyrimų rezultatus, žymesnių mokinių pasiekimų pokyčių nenustatyta. Lietuvių kalbos ir matematikos pasiekimų pokyčiai labai maži (žr. 2 pav.). 2006 metais šiek tiek aukštesni buvo VI klasės mokinių socialinių mokslų pasiekimai ir žemesni X klasės mokinių gamtos mokslų pasiekimai. Daugumos tyrime dalyvavusių VI ir X klasės mokinių lietuvių kalbos, matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimai iš esmės atitinka Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų reikalavimus, tačiau yra sričių, kuriose mokinių pasiekimai turėtų būti aukštesni. Ryškėja tendencija, jog daugėja mokinių, kurių pasiekimai yra ypač žemi.

Tyrimo duomenys rodo gana didelius mokinių pasiekimų netolygumus pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį ir ypač pagal mokyklos tipą. Šie pasiekimų skirtumai ypač išryškėja X klasėje. Didesni nei ankstesniuose tyrimuose pridėtinės vertės skirtumai pastebėti X klasėje tarp skirtingų mokyklų tipų – aukščiausia sukuriama pridėtinė vertė gimnazijose, žemiausia – pagrindinėse mokyklose.

2 pav. Mokinių 2004 ir 2006 metų bendrųjų testo dalių rezultatų palyginimas (proc.)

Tyrimo apibendrintų duomenų analizė parodė statistiškai reikšmingus merginų ir vaikinių pasiekimų skirtumus. Didžiausi yra mokinių lietuvių kalbos pasiekimų netolygumai – vaikinių rezultatai kur kas prastesni nei merginų. Lyginant 2004 ir 2006 metų tyrimų matematikos rezultatus pastebėta merginų ir vaikinių pasiekimų skirtumo lėto didėjimo tendencija vaikinių nenaudai, kuri ypač ryški X klasėje, kai vaikinių matematikos pasiekimai pasidarė gerokai žemesni nei merginų.

Tyrimo rezultatų analizė parodė, jog daugumos mokinių požiūris į mokomuosius dalykus yra gana pozityvus. Mokiniais mažiausiai patraukli chemija. Lyginant dvejų metų (2004 ir 2006 m.) duomenis pastebėta, kad visi mokomieji dalykai 2006 metais ir šeštokams, ir dešimtokams patiko kiek mažiau, išskyrus fizikos ir matematikos dalykus, kurie tik merginoms pradėjo patikti labiau (vaikinių požiūris į šiuos dalykus iš esmės išliko toks pat).

Mokinių tolesnio mokymosi aspiracijų analizė parodė, jog dauguma mokinių planuoja siekti aukštojo (universitetinio ar neuniversitetinio) išsilavinimo. Merginų mokymosi aspiracijos kur kas aukštesnės nei vaikinių: aukštąjį universitetinį išsilavinimą ateityje planuoja įgyti 64 proc. X klasės merginų ir 45 proc. vaikinių. Vis dar gana nepopuliarus mokymasis kolegijose – mokymąsi kolegijoje ketina tęsti atitinkamai 12,5 proc. merginų ir 14 proc. vaikinių. Baigę pagrindinę mokyklą profesinėje mokykloje ketina mokytis 6,5 proc. dešimtokų (4,6 proc. merginų ir 8 proc. vaikinių).

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Mano nuomone, mokykla – tai ne vien skaičiai, raidės ir kiti mokomi dalykai, tai daug didesnę prasmę turintis žodis. Mokykla – tai visų mūsų ilgas laiko tarpas, kada mokomės gyventi...“

MOKINIŲ PASIEKIMŲ SKIRTUMAI PAGAL VIETOVĘ, KURIOJE YRA MOKYKLA, IR MOKYKLOS TIPĄ

2006 metų tyrimo bendrųjų rezultatų analizė patvirtino ankstesnių tyrimų metu gautus rezultatus bei tam tikros kaitos tendencijas, lyginant mokinių pasiekimus pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį bei mokyklos tipą.

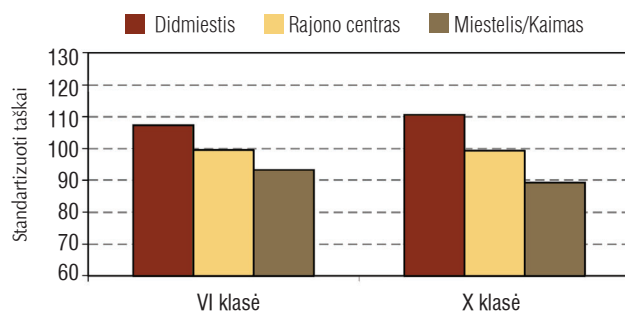
Didmiesčių mokyklose besimokančių ir VI, ir X klasės mokinių testų rezultatai buvo aukščiausi, žemesni rajono centrų mokyklose ir žemiausi kaimo ar miestelio mokyklose besimokančių mokinių pasiekimai. Dešimtoje klasėje šie skirtumai ryškesni nei šeštoje, ypač tarp didmiesčių ir kaimo ar miestelio mokinių pasiekimų.

Lyginant mokinių, besimokančių skirtingų tipų mokyklose, pasiekimus, ypač dideli X klasės skirtumai. Gimnazijose (arba gimnazijos klases turinčiose mokyklose) besimokančių mokinių pasiekimai aukščiausi, žemiausi – pagrindinėse mokyklose.

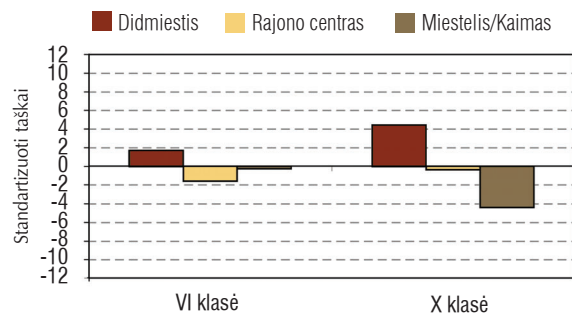
Neretai pasiekimų skirtumai atsiranda dėl skirtingo mokinių socialinio ekonominio statuso, kuris, lyginant pagal urbanizacijos lygį bei mokyklos tipą, taip pat labai skiriasi. Todėl, lyginant atskirų mokyklų grupių darbo efektyvumą, buvo skaičiuojama mokyklų sukuriama pridėtinė vertė*.

VI klasėje pridėtinės vertės skirtumai pagal urbanizacijos lygį labai nežymūs, kiek ryškesni X klasėje, tačiau šie skirtumai nėra labai dideli. Didžiausi (didesni nei ankstesniuose tyrimuose) pridėtinės vertės skirtumai pastebėti X klasėje tarp skirtingų mokyklų tipų – aukščiausia sukuriama pridėtinė vertė gimnazijose (arba gimnazijos klases turinčiose mokyklose), žemiausia – pagrindinėse mokyklose. Šie rezultatai patvirtina ankstesnių metų tyrimų rezultatus, kas patvirtina X klasės problematiškumą vertinant švietimo būklę ugdymo kokybės bei lygių galimybių įgyti kokybišką išsilavinimą požiūriais.

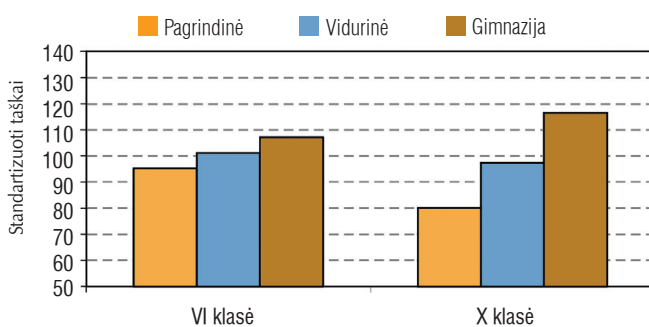
3 pav. Apibendrinto pasiekimų rodiklio skirtumai pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį

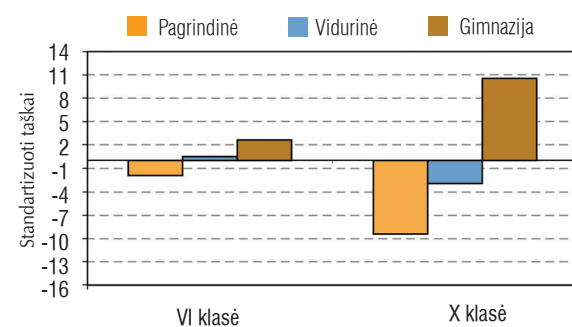
4 pav. Pridėtinės vertės skirtumai pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį

5 pav. Apibendrinto pasiekimų rodiklio skirtumai pagal mokyklos tipą

6 pav. Pridėtinės vertės skirtumai pagal mokyklos tipą

* Pridėtinė vertė – mokyklos indėlis į mokinių pasiekimus, apskaičiuojamas atmetant mokinių pasiekimų dalį, kurią sąlygoja skirtinga mokinių namų aplinka, kai kurios asmeninės mokinių savybės – tai, kas nuo mokyklos nepriklauso (arba priklauso labai mažai). Pridėtinė vertė apskaičiuota naudojant daugialypės regresinės analizės (*multiple regression analysis*) metodiką, aprašytą knygoje: Fitz-Gibbon C. T. *Monitoring Education: Indicators, Quality and Effectiveness* (1998)

MOKINIŲ PASIEKIMŲ SKIRTUMAI PAGAL LYTĮ

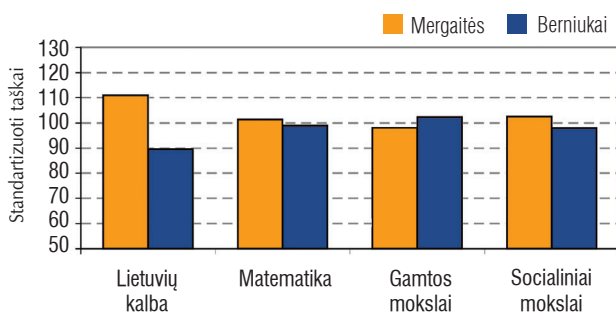
Merginų ir vaikinų pasiekimai bei jų skirtumai – dar vienas svarbus bendrųjų tyrimo rezultatų analizės aspektas. Šių rezultatų analizė bei refleksija svarbi sprendžiant lygių galimybių įgyti kokybišką išsilavinimą užtikrinimo klausimus.

2006 metų tyrimo rezultatai patvirtina ankstesnių metų išvadas: analizuojant suminius rezultatus, ir VI, ir X klasėje mergaičių/merginų pasiekimai aukštesni nei berniukų/vaikinų, tačiau šie skirtumai labai skirtingi lyginant atskiras ugdymo sritis. Didžiausi mergaičių/merginų ir berniukų/vaikinų pasiekimų skirtumai gauti analizuojant lietuvių kalbos pasiekimus VI ir X klasėje bei matematikos pasiekimus X klasėje – merginų pasiekimai statistiškai reikšmingai aukštesni. Statistiškai reikšmingi skirtumai pastebėti lyginant tyrime dalyvavusių vidurinių mokyklų X klasės merginų ir vaikinų matematikos pasiekimus (vaikinų pasiekimai žemesni), o tarp besimokančiųjų gimnazijose arba pagrindinėse mokyklose statistiškai reikšmingo skirtumo nėra.

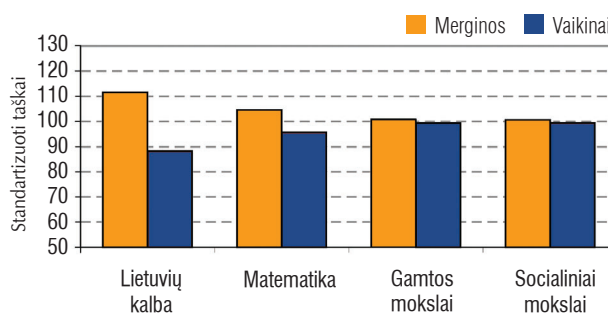
Lyginant kelerių metų tyrimų rezultatus pastebėta, jog visuose amžiaus tarpsniuose (IV, VI, VIII ir X klasėje) mergaičių/merginų lietuvių kalbos pasiekimai aukštesni nei berniukų/vaikinų. Kiek kitokia situacija nagrinėjant matematikos rezultatus: nors IV ir VI klasėje statistiškai reikšmingų skirtumų tarp mergaičių ir berniukų pasiekimų vis dar nėra, tačiau nuo IV klasės stebima šių pasiekimų skirtumo lėto didėjimo tendencija berniukų nenaudai, kuri ypač ryški X klasėje, kai vaikinų pasiekimai jau pasidarė kur kas žemesni nei merginų.

Tokius rezultatus, be abejonės, lemia ir amžiaus tarpsnių psichologiniai ypatumai, ir psichologiniai amžiaus skirtumai, tačiau apmąstant tyrimų rezultatus aiškėja švietimo uždavinys – numatyti būdus šiems skirtumams sumažinti. Viena iš krypčių galėtų būti tikslingas ugdymo turinio bei konteksto parinkimas, įvairesnių mokymo ir mokymosi formų bei metodų taikymas, gilesnis individualizavimas, mokymo(si) aplinkos, kuri palengvintų mokymąsi įvairių mokymosi stilių ir gebėjimų mokiniams, kūrimas, berniukams/vaikinams palankus platesnis informacinių technologijų taikymas ugdymo procese.

7 pav. VI klasės mokinių rezultatų skirtumai pagal lytį

8 pav. X klasės mokinių rezultatų skirtumai pagal lytį

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Svarbu ne kiek laiko mokinyms praleidžia mokykloje, o ką per tą laiką jis sugeba išmolti. Deja, ne visus dalykus mokiniai vienodai išmoka. Vieniems viskas paaiškėja po pirmųjų pamokų, o kitiems prireikia daugiau laiko, individualios mokytojo pagalbos ar daugiau savarankiškai pasimokyti namuose. Taigi turėtų būti atsižvelgta į mokinius ir galbūt labiau skatinti ne tuos mokinius, kuriems geriau sekasi, o tuos, kuriems suprasti vieną ar kitą temą yra sudėtingiau nei jų bendraklasiams...“

MOKINIŲ POŽIŪRIS Į MOKOMUOSIUS DALYKUS IR MOKYMĄSI

Tinkamų mokinių mokymosi nuostatų ugdymas yra ne mažiau svarbus ugdymo rezultatas nei aukšti akademiniai pasiekimai. Emocinė patirtis ilgainiui gali paveikti tiek mokinių akademinius pasiekimus, tiek mokymosi nuostatas, būsimos profesijos pasirinkimą bei motyvaciją mokytis visą gyvenimą, jau už mokyklos ribų. Vienas iš emocinio mokinių santykio su mokomaisiais dalykais atspindžių yra jų požiūris į mokomuosius dalykus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugumos mokinių požiūris į mokomuosius dalykus yra gana pozityvus. Kiek labiau išsiskiria chemijos dalykas X klasėje – teiginiui, jog šis mokomasis dalykas patinka, pritarė tik 37 proc. dešimtokų. Lyginant VI ir X klasės mokinių atsakymus pastebėta, jog šeštokams visi mokomieji dalykai patinka kiek labiau.

Absoliuti dauguma mokinių (tiek šeštokų, tiek dešimtokų) mano, jog jiems yra svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą ir matematiką (apie 90 proc.), taip pat dauguma mokinių pritaria kitų mokomųjų dalykų svarbai (priklausomai nuo dalyko – nuo 60 iki 90 proc.). Čia vėlgi išsiskiria chemija – teiginiui, jog svarbu mokėti chemiją, pritaria mažiausiai apklaustųjų (48 proc.). Dalykų svarbą kiek labiau vertina mergaitės/merginos, išskyrus matematiką VI klasėje ir fiziką X klasėje.

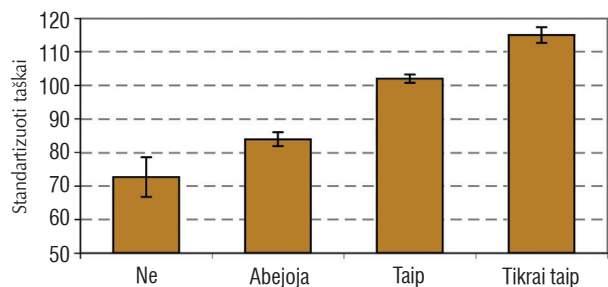
9 pav. Mokinių požiūris į mokomuosius dalykus

Kaip mokiniai patys vertina savo gabumus lietuvių kalbai ir matematikai? Teiginiams, jog yra gabūs minėtiems mokomiesiems dalykams, pritaria kiek daugiau nei pusė VI klasės mokinių (57 proc. pritaria, kad yra gabūs lietuvių kalbai ir 50 proc. – jog gabūs matematikai) ir apie pusė X klasės mokinių (51 proc. – lietuvių kalbai ir 43 proc. – matematikai). Savo gabumus lietuvių kalbai pozityviau vertina mergaitės/merginos, o matematikai, nepaisant žemesnių pasiekimų, – berniukai/vaikinai.

Sėkmingam mokymuisi svarbus ir mokinių pasitikėjimas savo jėgomis. Analizuojant tyrimo duomenis buvo pastebėta, kad mokinių, sutinkančių, jog jie gali gerai atlikti mokytojo skiriamas užduotis, pasistengę – suprasti sudėtingiausią medžiagą, idėjas, yra pajėgūs įgyti sėkmingam mokymuisi reikalingų įgūdžių, pasiekimai yra aukščiausi. Šeštokai labiau sutiko galintys gerai atlikti mokytojo skiriamas užduotis, o dešimtokai – pajėgūs įgyti sėkmingam mokymuisi reikalingų įgūdžių. Tiek VI klasės berniukai, tiek X klasės vaikinai skeptiškiau vertino savo galimybes nei mergaitės/merginos. Mažiausiai pasitikėjo savo jėgomis kaimų/miestelių ir pagrindinių mokyklų mokiniai.

10 pav. X klasės mokinių apibendrinto pasiekimų rodiklio ryšys su teiginiu „Tu esi pajėgus (-i) įgyti sėkmingam mokymuisi reikalingų įgūdžių“ vertinimu

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Eidami į mokyklą mes visi tikimės, kad mums bus įdomu mokytis ir kad mokytojai pateiks įdomią informaciją iš mokslo temų. Mes visada norime, kad mokytojas puikiai paaiškintų temą ir kad duotų daugiau pavyzdžių iš gyvenimo, rodytų filmų, susijusių su tam tikra tema... Norime mokykloje jaustis lyg namie, todėl labai svarbi aplinka ir estetiškas vaizdas. Mokykla – tai laikas, kurio daugiausiai gyvenime praleidžiame čia, ji turi mums neįknyti, o sužavėti. Visi turime patikėti, kad mokykla – tai pagalba, o ne kalėjimas su režimu...“

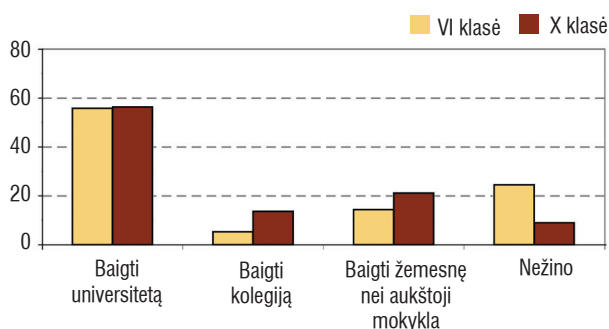
MOKINIŲ TOLESNIO MOKYMOSI ASPIRACIJOS

Tyrimo rezultatai rodo, jog dauguma mokinių vienaip ar kitaip planuoja toliau mokytis, tik 7 proc. tyrime dalyvavusių dešimtokų tyrimo metu buvo neapsisprendę dėl savo tolesnių mokymosi siekių. Mokinių tolesnio mokymosi aspiracijų analizė parodė, jog dauguma mokinių planuoja siekti aukštojo (universitetinio ar neuniversitetinio) išsilavinimo, iš jų daugiau nei pusė šeštokų bei dešimtokų (apie 56 proc.) planuoja baigti universitetą ar kitą aukštąją universitetinį išsilavinimą teikiančią mokyklą. X klasėje sumažėjo vaikinių, norinčių mokytis aukštojoje mokykloje, dalis (VI klasėje – 52 proc., o X klasėje – 45 proc.). Tolesnį mokslą profesinėje mokykloje, baigę pagrindinę ar vidurinę mokyklą, rinkęsi daugiau vaikinių (22 proc.) nei merginų (10 proc.).

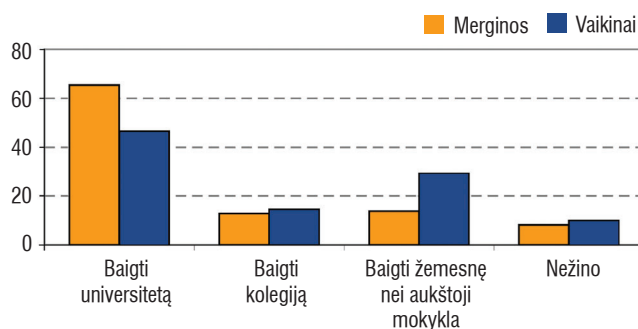
Analizuojant ryšį tarp mokinių pasiekimų ir jų tolesnių mokymosi siekių, galima teigti, kad mokiniai objektyviai vertina savo galimybes. Mokinių, planuojančių įgyti aukštąjį universitetinį ar neuniversitetinį išsilavinimą, pasiekimai statistiškai reikšmingai aukštesni, nei mokinių, planuojančių po vidurinės mokyklos baigti profesinę arba tik vidurinę ar pagrindinę mokyklą.

Tolesnio mokymosi siekius iš dalies „diktuoja“ ir aplinka. Iš mokinių atsakymų galima matyti, jog jų tėvų lūkesčiai dideli – 95 proc. tiek šeštokų, tiek dešimtokų pritaria teiginiui, jog jų mamoms (globėjoms) svarbu, kad jie, mokiniai, įgytų aukštąjį išsilavinimą.

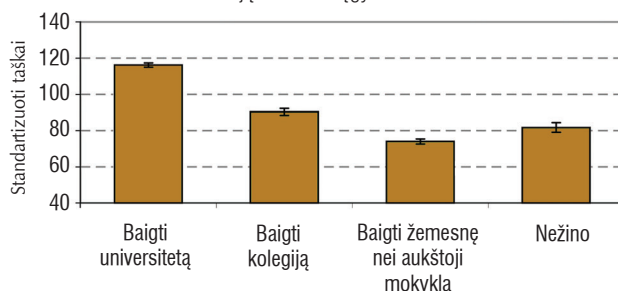
11 pav. VI ir X klasės mokinių atsakymų apie ketinamą įgyti išsilavinimą pasiskirstymas (proc.)

12 pav. X klasės mokinių atsakymų apie ketinamą įgyti išsilavinimą pasiskirstymas (proc.)

13 pav. X klasės mokinių pasiekimų priklausomybė nuo jų ketinamo įgyti išsilavinimo

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Mano nuomone, mokiniai nebeturi motyvacijos mokytis. Kaip mano draugas sakė, o kam man mokytis, geriau eisiu į KPRC, įsigysiu specialybę ir išvyksiu į Angliją. Tikiu, jog taip ir bus. Ir jis dar geriau gyvens už mane! Tik pinigų kals Anglijoje ir vargo nematys. Tačiau kyla klausimas, ar jam visą gyvenimą patiks būti pavaldiniu pastumdėliu? Iš tikrųjų – reikia mokytis, jei nori ką pasiekti savo gyvenime...“

AR MOKINIAMS ĮDOMU IR LENGVA MOKYTIS?

Jau minėtas mokinių pasitikėjimas savo jėgomis, taip pat domėjimasis bei mokymosi gebėjimai – viena iš aukštų mokinių pasiekimų prielaidų.

Tyrimo duomenų analizė rodo, kad mokinių, kuriems lengva išmokti tiek, kiek iš jų reikalaujama, bei teigiančių, jog mokytis nėra nuobodu, pasiekimai yra aukščiausi.

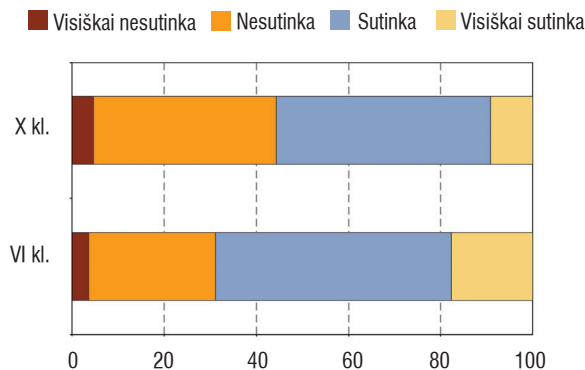
Remiantis tyrimo rezultatais galima patvirtinti dažnai išsakomą teiginį, jog aukštesniosiose klasėse mokytis sunkiau – 57 proc. X klasės mokinių sutiko, kad jiems lengva išmokti tiek, kiek iš jų reikalaujama, tuo tarpu VI klasėje tam pritarė 69 proc. mokinių. Tiek merginų ir vaikų, tiek miestų ir kaimų mokyklų mokinių, tiek pagrindinių, vidurinių mokyklų ir gimnazijų mokyklų mokinių nuomonė buvo panaši.

X klasės mokiniams mokytis ne tik sunkiau, bet ir neįdomiau – 48 proc. dešimtokų sutiko, kad jiems mokytis nuobodu, tuo tarpu tam teiginiui pritariančių šeštokų – 37 proc. Ypač nepatrauklu mokytis vaikams – 57 proc. dešimtokų teigė, kad jiems tai nuobodu.

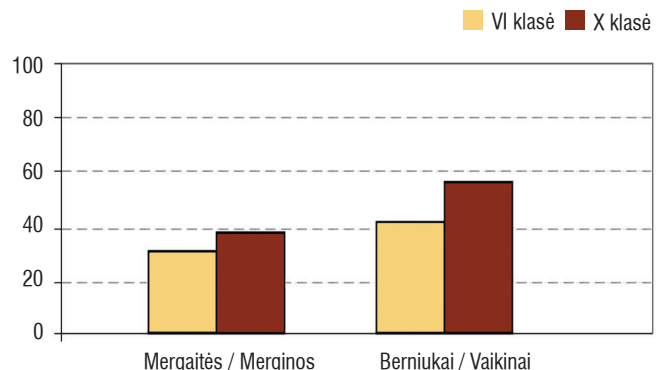
Neretai galima perskaityti ar išgirsti, kad mokiniai „perkrauti“, jų mokymosi krūviai nesubalansuoti ir per dideli. O ką patys mokiniai apie tai mano?

40 proc. VI klasės ir 46 proc. X klasės mokinių teigė, jog jų mokymosi krūvis yra per didelis. Lyginant mokinių požiūrį į jų mokymosi apimtį, VI klasėje statistiškai reikšmingų skirtumų nei pagal lytį, nei pagal regioną nėra. Lyginant merginų ir vaikų nuomonę dėl mokymosi krūvio, paaiškėja, kad didesnioji vidurinių mokyklų X klasės merginų dalis sutinka, kad jų mokymosi krūvis per didelis. Taip pat mano ir gimnazijų mokiniai, lyginant jų nuomonę dėl mokymosi krūvio su vidurinių mokyklų mokinių nuomone.

14 pav. Mokinių atsakymų į teiginį „Man lengva išmokti tiek, kiek iš manęs reikalauja“, pasiskirstymas (proc.)

15 pav. Mokinių, sutinkančių, kad mokytis jiems nuobodu, dalis (proc.)

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Ne paslaptis, kad daugėja mokinių, kurie prasčiau mokosi arba visai nelanko mokyklos. O ir gerai besimokantiems mokiniams darosi nuobodu sėdėti pamokoje ir kažką naujo sužinoti. Sprendimas tėra vienas – priversti mokinius dirbti pamokose, sugrąžinti ir įžiebtį norą kažką naujo pažinti, išmokti, suprasti... Ne vienas mokinys pasakytų, kad į kai kurias pamokas mokiniai ateina pamiegoti, nes pamokoje būna nuobodu klausyti mokytojo „atbubentą“ mokomąją medžiagą. Mokytojai turėtų įžiebtį savo širdyje truputį vaikiškumo ir, pasitelkę šiuolaikines technologijas, darbą grupėse, „iškiepyti“ mokinio norą ne tik dalyvauti pamokoje, bet ir kažką naujo išmokti. Juk šiuolaikinis pasaulis duoda daug. Tik reikia mokėti pasiimti tai, ko reikia...“

MOKINIŲ MOKYMASIS NAMUOSE

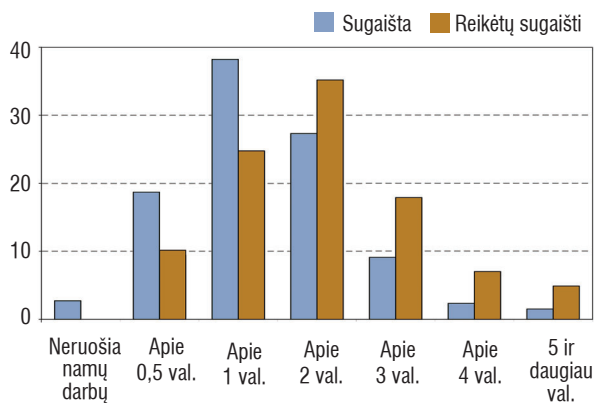
Ankstesniais nacionaliniais mokinių pasiekimų tyrimais patvirtinta, kad namų darbai yra svarbi ugdymo proceso sudedamoji dalis. Dauguma VI klasės mokinių nurodė, jog įprastą darbo dieną namų darbams atlikti skiria 0,5–2 val., o X klasės mokiniai – 0,5–3 val. Tačiau ir šeštokai, ir dešimtokai teigia, kad norint iki galo atlikti visas užduotis jiems prireiktų daugiau laiko. Merginos ir gimnazijų mokiniai namų darbus ruošia ilgiau nei vaikai ir vidurinių mokyklų mokiniai.

Aukštesniosiose klasėse, stiprėjant mokinių savarankiško darbo gebėjimams, namų darbų įtaka didėja. X klasėje aukščiausi pasiekimai buvo tų mokinių, kurie įprastą dieną visiems namų darbams atlikti skirdavo apie 3 val. Statistiškai reikšmingo ryšio tarp VI klasės mokinių pasiekimų ir namų darbams atlikti skiriamo laiko nepastebėta. Mokinių (ir šeštokų, ir dešimtokų), kurie visai neruošia namų darbų, pasiekimai buvo žemiausi.

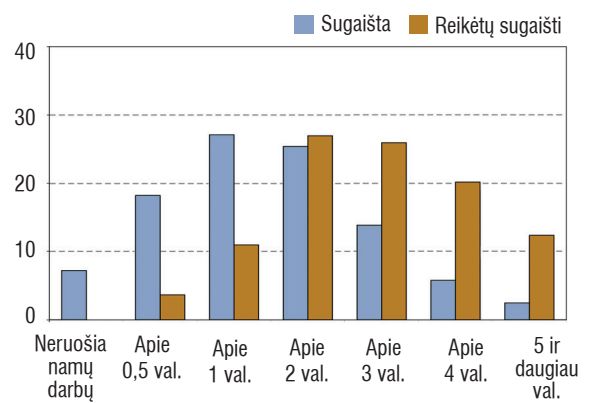
Pasiekimai buvo aukščiausi tų tyrime dalyvavusių VI ir X klasių mokinių, kurie teigė, kad namų darbus atlieka savarankiškai, taip pat pritarė teiginiui, jog namų darbai jiems įdomūs ir padeda mokytis. Žemesni pasiekimai buvo tų mokinių, kurie nurodė, kad jiems dažnai būna neaišku, kaip atlikti namų darbų užduotį, jog jie neturi ir negali gauti knygu, šaltinių, priemonių, reikalingų užduotims atlikti.

10 proc. šeštokų ir 20 proc. dešimtokų teigė, kad jiems mokytis padeda korepetitoriai. Korepetitorių pagalba dažniau naudojasi didmiesčių ir gimnazijų mokyklų mokiniai. Tyrimo rezultatų analizė parodė, jog dažniausiai korepetitoriaus pagalba reikalinga tiems mokiniams, kurių pasiekimai yra žemesni.

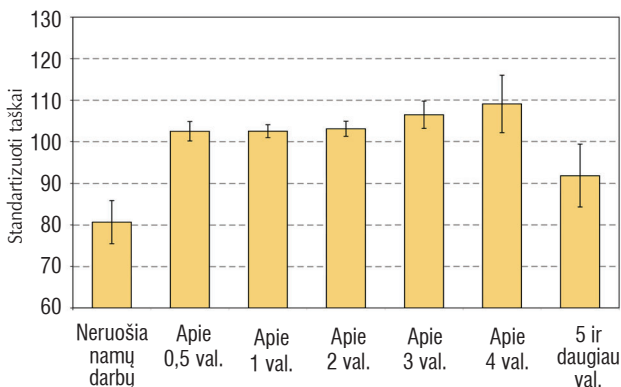
16 pav. VI klasės mokinių atsakymų, kiek laiko jie skiria ir kiek jiems reiktų skirti laiko namų darbams atlikti, pasiskirstymas (proc.)

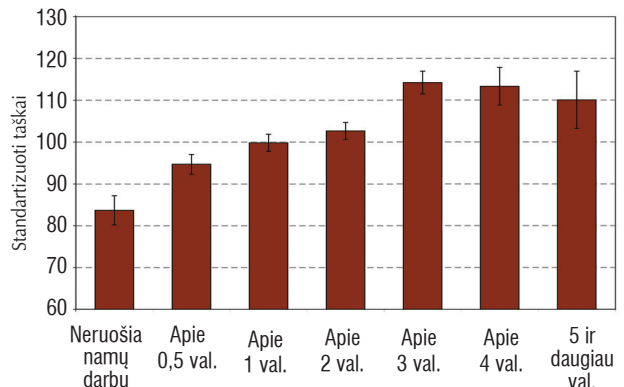
17 pav. X klasės mokinių atsakymų, kiek laiko jie skiria ir kiek jiems reiktų skirti laiko namų darbams atlikti, pasiskirstymas (proc.)

18 pav. VI klasės mokinių apibendrinto pasiekimų rodiklio priklausomybė nuo namų darbams atlikti skiriamo laiko

19 pav. X klasės mokinių apibendrinto pasiekimų rodiklio priklausomybė nuo namų darbams atlikti skiriamo laiko

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Manau, jūs visi žinote, kaip sunku mokiniui grįžus iš varginančių pamokų daryti namų darbus. Juk namuose mokinyt turėtų ilsėtis, bendrauti su draugais ir padėti tėveliams. Didžioji dauguma mokinių nemėgsta mokyklos vien dėl namų darbų... O jūs ir patys tikrai žinote, kad kai mokiniui įdomu mokytis, tai ir rezultatai geresni...“

MOKINIŲ SAVIJAUTA MOKYKLOJE IR KLASĖJE

Vienas iš ugdymo aplinkos vertinimo aspektų yra mokyklos bei klasės klimatas. Mokinių savijauta mokykloje, klasėje yra susijusi ir su jų pasiekimais.

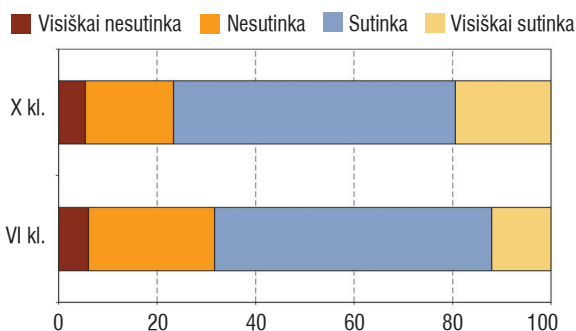
Tyrimo duomenų analizė rodo, kad mokinių, kurie sutinka, kad mokykloje jaučiasi saugūs, jiems patinka joje mokytis, būti, taip pat kad jų tėvams patinka mokykla, pasiekimai buvo aukštesni, nei tų mokinių, kurie su šiais teiginiais nesutinka.

VI klasės mokiniai, lyginant su dešimtokais, jaučiasi mažiau saugūs mokykloje, tačiau šeštokams labiau patinka mokykloje būti ir mokytis. Taip pat didesnė dalis šeštokų nei dešimtokų sutinka, kad jų tėvams patinka mokykla, kurioje jie mokosi. Miesto ir gimnazijų mokiniai palankiau vertina savo savijautą mokykloje nei kaimo ar vidurinių mokyklų mokiniai.

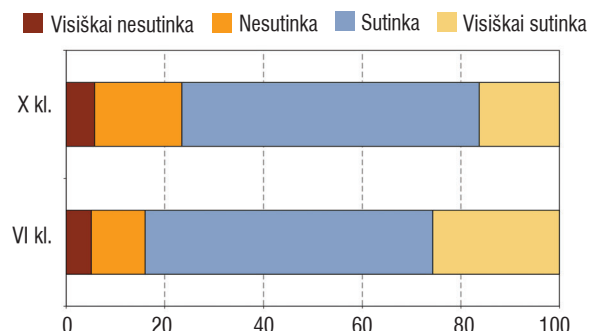
Dauguma šeštokų (63 proc.) ir dešimtokų (70 proc.) sutinka, kad jų klasės mokiniai draugiški vieni kitiems. 35 proc. tiek VI, tiek X klasės mokinių teigė, kad klasėje yra daug mokinių, kurie nesistengia mokytis, tačiau mažesnė dalis dešimtokų nei šeštokų mano, kad klasėje yra daug mokinių, kurie trukdo kitiems mokiniams dirbti. Analizuojant tyrimo duomenis, buvo pastebėta, kad mokinių, kurie noriai paaiškina, padeda kitiems mokytis, klasėje jaučiasi gerai ir nesutinka, kad klasėje yra daug mokinių, kurie nuolat trukdo kitiems dirbti, pasiekimai buvo aukštesni.

Berniukai/vaikinai palankiau vertino savo savijautą klasėje, o mergaitės/merginos – mokykloje.

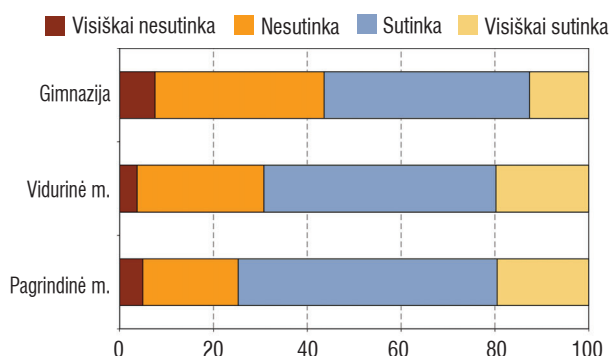
20 pav. Mokinių, sutinkančių, kad jie mokykloje jaučiasi saugūs, pasiskirstymas (proc.)

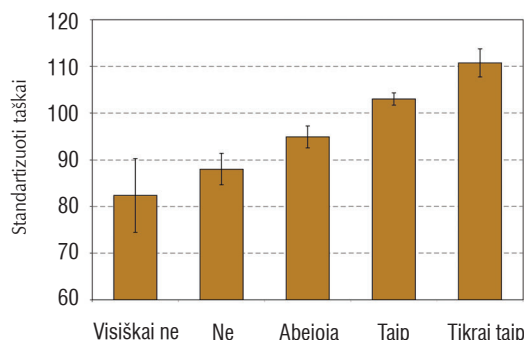
21 pav. Mokinių, sutinkančių, kad jiems mokykloje patinka mokytis, pasiskirstymas (proc.)

22 pav. X klasės mokinių, sutinkančių, kad klasėje daug mokinių, nesistengiančių mokytis, pasiskirstymas (proc.)

23 pav. X klasės mokinių pasiekimų rodiklio priklausomybė nuo atsakymo į klausimą „Tu noriai paaiškini, padedi kitiems mokytis“

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Šiuolaikinė mokykla – tai ne tik kompiuteriai ir didžiulės sporto salės. Mokinys turi pratintis bendrauti su visuomene, atskleisti savo talentus ar gebėjimus. Šiuolaikinėje mokykloje mokinys turėtų mokėti drąsiai bendrauti su aplinkiniais, mokėti drąsiai ir aiškiai reikšti savo nuomonę nieko nebijodamas. Tačiau, norint pasiekti tokį rezultatą, mokykloje turėtų būti privalomas dar vienas užsiėmimas, kurį galėtume vadinti „Saviraiškos pamoka“. Ten mokinys ruošų tarsi savęs aprašymą, dėstytų savo nuomonę, kad išėjęs į platesnį pasaulį nebijotų atsiskleisti, parodyti, ko yra vertas...“

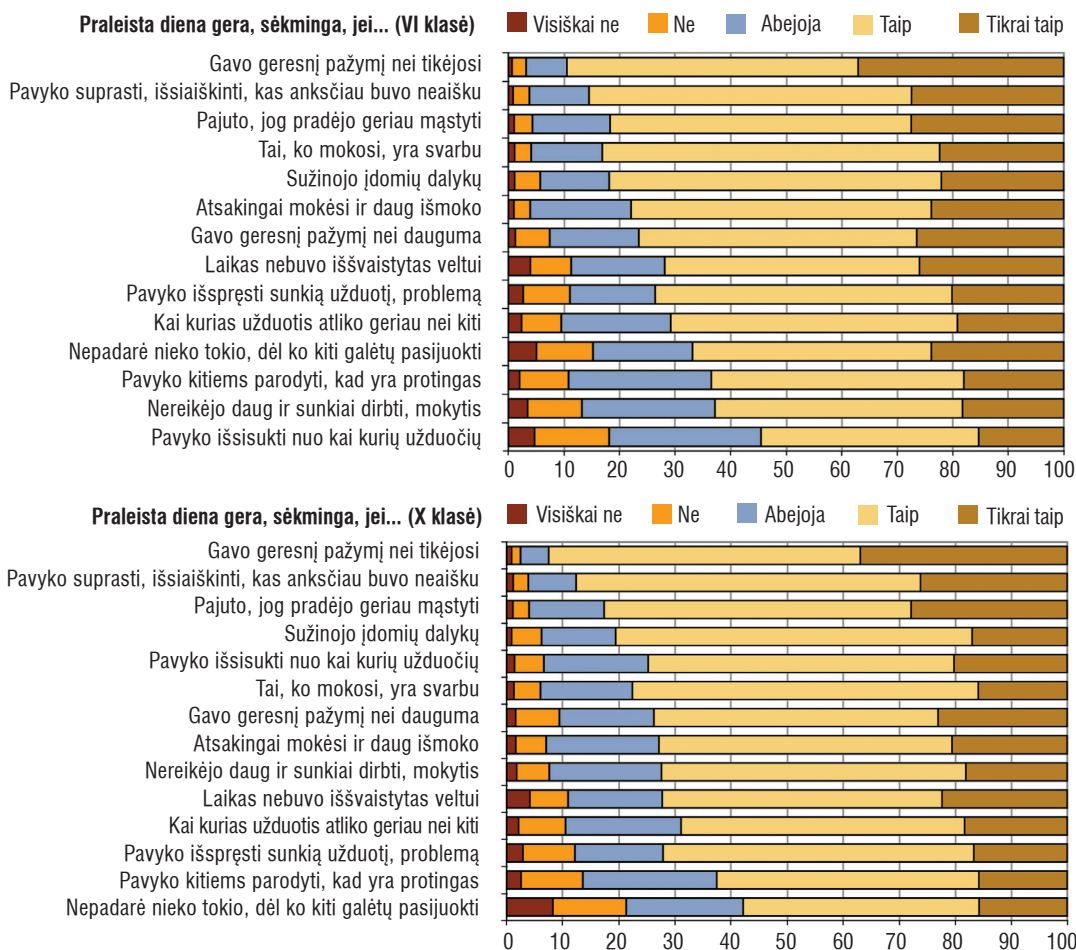
SĖKMINGA DIENA MOKYKLOJE

Gera, sėkminga, mokiniams patikusi diena mokykloje – kiekvienos mokyklos pedagogų siekiamybė. Ką apie sėkmingai praleistą dieną mokykloje mano patys mokiniai?

VI ir X klasės mokiniai sutiko su daugeliu teiginių, pasiūlytų apibūdinti sėkmingą jų dieną mokykloje. Galima išskirti keletą labiausiai mokinių nuomonę atspindinčių sėkmingos mokymosi dienos ypatybių, kaip antai: geresnis, nei tikėtasi, gautas įvertinimas, supratimas bei išsiaiškinimas anksčiau nesuprastų dalykų, gilesnio mąstymo pojūtis, svarbių ir įdomių dalykų mokymasis, atsakingas mokymasis ir tam tikro rezultato pasiekimas (išmokimas). Dešimtokų kiek daugiau nei šeštokų prie sėkmingos dienos ypatumų priskyrė ir išsisukimą nuo kai kurių užduočių bei neintensyvų, „nesunkų“ mokymąsi.

Galimybę išsisukti nuo užduočių bei neintensyviai dirbti labiau „vertino“ vaikinai. Taip pat jie, kiek mažiau nei merginos, vertino atsakingą mokymąsi, anksčiau nesuprastų dalykų išsiaiškinimą, prasmingai panaudotą laiką, savo proto „demonstravimą“ ar gebėjimą geriau už kitus atlikti užduotį. Merginoms su vertinimu susiję sėkmės kriterijai buvo daug svarbesni nei vaikinams: merginos kur kas dažniau nei vaikinai nurodė, jog sėkminga diena yra tada, kai gauna geresnį įvertinimą nei tikėjosi (VI klasėje teiginiui visiškai pritarė 43 proc. mergaičių ir 31 proc. berniukų, X klasėje – 43 proc. merginų ir 29 proc. vaikinų), taip pat kai gauna geresnį įvertinimą nei dauguma.

24 pav. VI ir X klasės mokinių „gerai, sėkmingai mokykloje praleistos dienos“ vertinimo kriterijų rangavimas (proc.)

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Visų pirma aš manyčiau, kad mokykloje reikėtų, jog mokytojai pamokų metų mokytų vaikus energingiau, kad sudomintų vaikus, skatintų juos mokytis, domėtis... Turėtų būti suformuota vaikams reikalinga aplinka, kad vaikai jaustųsi „lyg namie“, norėtų mokytis, nejaustų įtampos. Kai vaikas atsipalaiduoja, nejaučia spaudimo, jis gali lengviau susikaupti, jaustis drąsiai, nes jeigu vaikas nesijaus mokykloje drąsiai ir nevaržomai, jis nebus aktyvus pamokose, nenorės mokytis ir siekti naujų žinių...“

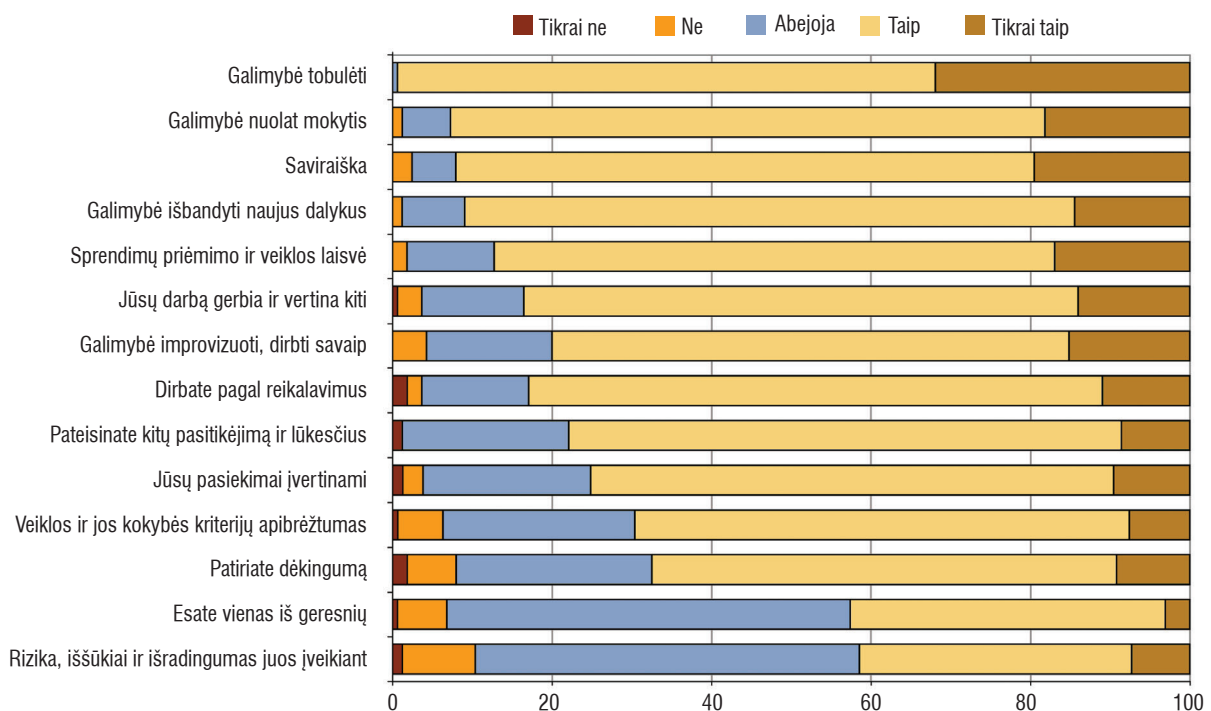
MOKYTOJŲ MOKYMOSI POREIKIAI

Daugumos tyrime dalyvavusių mokytojų nuomone, dirbant mokykloje labai svarbu yra turėti galimybių nuolat mokytis ir tobulėti (su tuo sutinka daugiau nei 90 proc. visų mokytojų), išbandyti naujus dalykus, turėti sprendimų priėmimo ir veiklos laisvę, išreikšti save, improvizuoti bei dirbti savaip. Mažiausiai, lyginant su kitais pateiktais teiginiais, mokytojams svarbu būti vienu iš geriausių, susidurti su rizika bei iššūkiais.

Apibūdindami savo mokymosi poreikius dauguma mokytojų nurodė, kad dirbant mokykloje jiems pakanka dalykinio, pedagoginio, psichologinio pasirengimo bei švietimo konteksto pažinimo. Daugiausia mokytojų norėtų būti mokomi dalyko naujovių, antroji pagal mokytojų atsakymų dažnumą svarbi aplinkybė dirbant yra pedagoginis bei psichologinis meistriškumas, trečioji – bendrojo kultūrinio pasirengimo dalykai.

Mokytojų mokymosi poreikiai iš esmės nesiskiria nei lyginant atskirų mokomųjų dalykų mokytojų, nei skirtingas klases (VI ir X) mokančių mokytojų atsakymus.

25 pav. VI klasės matematikos mokytojų nuomonė apie tai, kokios sąlygos, aplinkybės jiems yra svarbios dirbant (proc.)

Sėkmingam mokytojo darbui svarbu tiek nuolatinis mokymasis, kvalifikacijos tobulinimas, tiek jo įgytas bazinis išsilavinimas.

Daugumos mokytojų nuomone, apie 50 procentų šiandieniniam Lietuvos mokytojui reikalingų žinių ir gebėjimų turėtų būti įgyjama studijuojant. Kiek kitoks esamos situacijos vertinimas – daugumos mokytojų nuomone, šiuo metu pagrindinė reikalingų žinių ir gebėjimų dalis įgyjama dirbant.

Skirtingų dalykų mokytojų bei skirtingas klases (VI ir X) mokančių mokytojų nuomonė šiuo klausimu iš esmės nesiskiria.

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Pirmiausia, ką reikėtų keisti..., tai galbūt būtų mokytojo ir mokinių tarpusavio bendravimas. Juk tam nereikia investuoti jokių pinigų! Tiesiog reikia pasistengti abiem pusėms...“

GERAS MOKYTOJAS

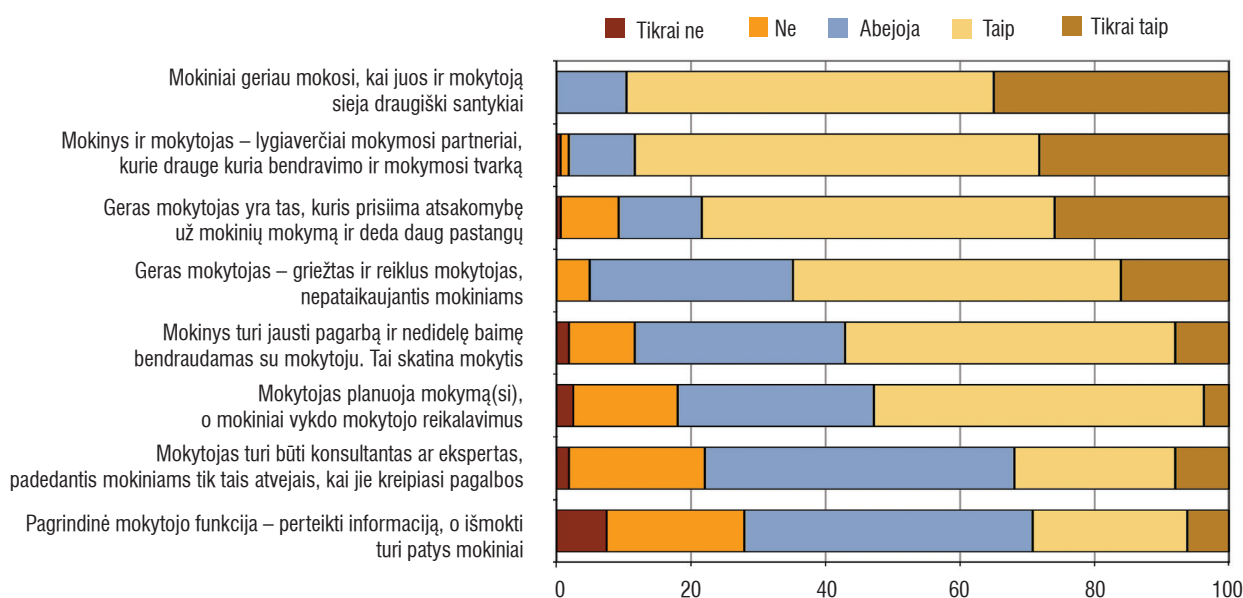
Ivairių tyrimų metu nustatyta, kad mokinių pasiekimus labiausiai lemiantis veiksnys – mokytojo kompetencija. O kaip patys mokytojai mano, kas yra geras mokytojas?

Tiek skirtingų dalykų, tiek skirtingose klasėse dirbančių mokytojų požiūris iš esmės buvo panašus.

Kaip reikšmingiausią gero mokytojo bruožą mokytojai nurodė gebėjimą bendrauti su mokiniais – daugiau nei 90 proc. mokytojų sutiko, kad mokiniai geriau mokosi, kai juos ir mokytoją sieja draugiški santykiai, jie yra lygiaverčiai mokymosi partneriai, drauge kuriantys bendravimo ir mokymosi tvarką.

Daugumos mokytojų nuomone, geram mokytojui taip pat yra būdingas stiprus atsakomybės jausmas už mokinių mokymą. Trečdalis mokytojų sutiko, kad geras mokytojas – tai konsultantas/ekspertas, padedantis mokiniams tik tais atvejais, kai jie kreipiasi pagalbos. Mažiausiai reikšmingas geram mokytojui aspektas – informacijos perteikimas mokiniams.

26 pav. VI klasės lietuvių kalbos mokytojų nuomonė apie tai, koks yra geras mokytojas (proc.)

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

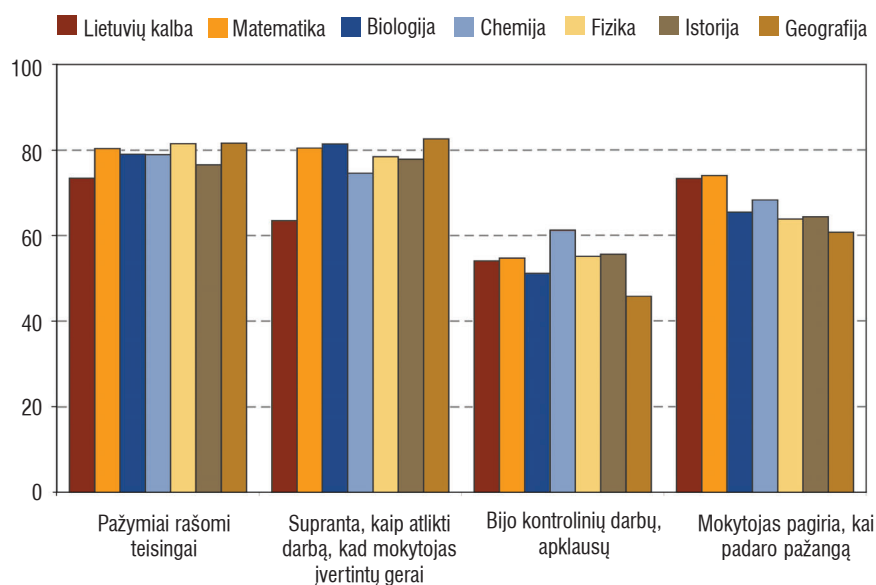
„...Bet svarbiausia šiuolaikinėje Lietuvos mokykloje būtų palaikyti kuo geresnius santykius tarp mokytojų ir mokinių. Juk kai vieni kitus supranta, daug geriau dirbti ir daug geriau viską išmoksti. Vadinasi, kad vaikai norėtų savo noru eiti į mokyklą, dėl to turi stengtis ne tik patys vaikai, manau, jog tai turi rūpėti ir jų mokytojams...“

VERTINIMAS

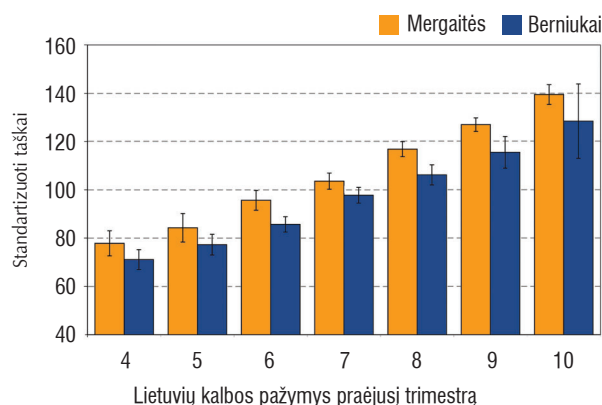
Vertinimas – svarbi ir neatsiejama ugdymo proceso dalis, turinti nemenką įtaką mokinių pasiekimams. Kaip ir 2003–2005 metų nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų metu, analizuojant tyrimo rezultatus buvo patvirtinta, jog mokinių, sutinkančių, kad jiems pažymiai yra rašomi teisingai, suprantančių, kaip parašyti rašini ar atlikti darbą, kad mokytojas jų gerai įvertintų, pasiekimai buvo aukščiausi. Penktadalis X klasės ir šeštadalis VI klasės mokinių abejojo savo įvertinimo teisingumu, nesuprato vertinimo kriterijų. Pusė mokinių bijojo kontrolinių darbų ir apklausų – kas nebuvo palanku jų aukštiems pasiekimams.

Susiejant mokinių tyrimo metu pasiektus rezultatus su jų nurodytu trimestro pažymiu, pastebėta mokinių lyties įtaka jų lietuvių kalbos ir gamtos mokslų pasiekimų vertinimui mokyklose. Tyrimo metu surinkusių vienodą testo taškų skaičių berniukų/vaikinių lietuvių kalbos trimestro pažymiai buvo aukštesni, o gamtos mokslų – žemesni nei mergaičių/merginų.

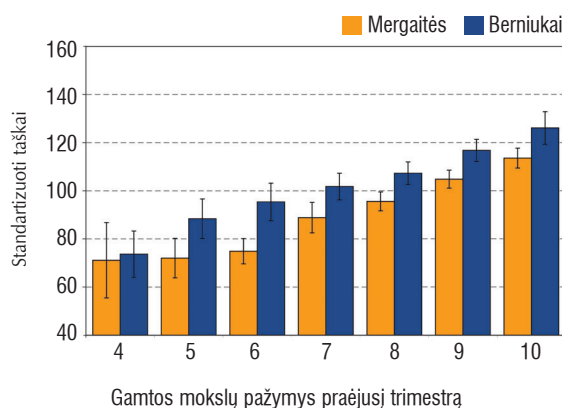
27 pav. X klasės mokinių, pritariančių teiginiams apie vertinimą, dalis (proc.)

28 pav. VI klasės mergaičių ir berniukų lietuvių kalbos pasiekimų ir jų lietuvių kalbos trimestro pažymio ryšys

29 pav. VI klasės mergaičių ir berniukų gamtos mokslų pasiekimų ir jų gamtos mokslų trimestro pažymio ryšys

Mintys iš mokinių rašinių apie šiuolaikinę mokyklą (tyrimo X klasės lietuvių kalbos užduotis)

„...Mokykla turėtų labiau paisyti mokinių interesų. Mokymas turėtų atitikti abiejų pusių interesus. Taip būtų pasiekiami geresni rezultatai. Mokiniai įgytų pasitikėjimo savimi ir mokykla. Jie žinotų, kad turi įtakos savo mokymo programai. Jie nėra beteisiai, kurie turi daryti, ką liepia. Juk kas, jei ne patys mokiniai, geriau žino, ką jie nori mokytis ir kaip. Tada jie atsakingiau žiūrėtų į mokslą...“